

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף לג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מי היה יורש מן הדין במעשה קרובו של רב אידי?

קרובו של רב אידי בר אבין נפטר והשאיר עץ, רב אידי טען אני קרובו, ואחר טען אני קרוב יותר. אותו אדם תפס את העץ מחמת כל דאליים גבר. לאחר זמן הודה שרב אידי קרוב יותר, העמיד רב חסדא את האילן לרב אידי. וכו'.

צריך לברר מה היה הנידון בצורת המעשה. לפנינו בגמ' נדפס שקרובו של רב אידי נפטר והשאיר דקל, ואח"כ הנידון היה מי קרוב יותר. ותוס' (ד"ה קריביה) הביאו ב' גירסאות אך הנידון בגמ'. לי שיטה א'. לאותו קרוב שנפטר לא היו לו בנים ולכן הנידון בירושתו מי קודם בקרובה. שיטה ב'. היו לו בנים ובאמת גורסים בגמ' שקודם מותו אמר "ודיקלא לקריביה", ואמר כך מחמת שהיו לו בנים וכדי שלא הם ירשו אותו, הוצרך לומר שינתן העץ לקרוב.

מענה דנו הראשונים, אם אמר שיהיה האילן לקרוב, ולא ברור מיהו הקרוב, יש לתת לתלמיד חכם, מקור הדברים מהגמ' בכתובות (פ"ה, ב) "הוא דאמר להו נכסי לטוביה שכיב וכו' אתו שי טוביה, שכן ותלמיד חכם, תלמיד חכם קודם. קרוב ות"ח, ת"ח קודם". מובאר בדברי הגמ', שתלמיד חכם קודם לשכן וקרוב. ביאר רש"י (שם ד"ה ת"ח קודם) "דמסתמא אדם מצדיק מעשיו לזכות בשעת מיתה, דאמר מר (ברכות לד) כל הנביאים לא נתנבאו אלא למהנה תלמידי חכמים מנכסיו". א"כ מדוע לא יזכו לרב אידי את הדקל.

בלשון של הרמב"ן, מובאר, שכאן הנפטר אמר בלשון ירושה לכך ביררו מי קודם בקרבת ירושה, אך באמת אם היה אומר לשון מתנה רב אידי היה זוכה באילן, ונשאר הרמב"ן בספק בדבר.

אמנם בשטימ"ק הביא מדברי השיטה לא נודע למי, למרות שהרמב"ן הסתפק היות וכאן קרוב ולא אמר שם וכד' יש לו לתלות שרצה לקרוב יותר ולאו דווקא ת"ח.

שאלה למעשה נשאל בש"ת בצל החכמה (ג, כג) אדם שהניח עובן לצדקה וחסד ובצוואתו כתב, לתת לנכדי ראש משפחתם זצ"ל סכום מסוים ולא פירש שמונתם. עתה שואלים היורשים, מי מנכדי צדיק הנ"ל זכאי להנות מהירושה אם רק אדמור"ם ורבנים ויושבי אהל הנקראים או כל נכדיו אפילו סוחרים ובעלי מלאכה. ועוד שאלו בעניין הירושה עד כמה דורות נקראים "צאצאיו" ועוד בחלוקה לבנים ולבנות. אבל הנוגע לנו, החלק הראשון האם דווקא לתלמידי חכמים, או לא לשאר קרובים שהם סוחרים וכד'.

וזן בארוכה, נהי שלמדנו שיש להקדים תלמיד חכם, אולם יש לברר מיהו תלמיד חכם, האם חכם בפני עצמו, עמל בתורה או מחדש לבדו בדברי תורה. ואם כדברי רש"י הנזכרים למעלה על דברי הגמ' בכתובות, שאדם קרוב למיתתו רוצה להצדיק מעשיו, א"כ מה ההבדל אם הקרוב הוא רק תופס ישיבה, או כבר מחדש ובעל הלכה, על שניהם נאמר מהנה תלמידי חכמים. ושם בגמ' לא חילקו בבאו חכם וחכם מופלג.

וזן בדבריו לומר, שאם המוריש היה כותב לתת לאחד מנכדי אותו צדיק סכום מסוים, באמת היה מקום לדון שיש קידמה לתלמיד חכם וכו'. אולם לאחר שבכלל לא מובאר בדבריו שיש איזה אומדנא לתת למי שהוא תלמיד חכם בעצמו, אלא רק מחמת מעלת הסבא של אותם נכדים שהוא היה תלמיד חכם, א"כ אין זה קשור לנידון של תלמיד חכם קודם, אלא רק לנושא מי קרוב יותר, כפי שמבואר בדברי הרמב"ן בסוגיא לפנינו והעתיקו הרע"א להלכה.

ועי"ש בדבריו בהרחבה, מה שהעלה הרמב"ן בסוגיא שלנו ובסוגיא בכתובות דבר דבור על אופניו, ובסוף התשובה סיכם את ההלכות העולות בקצרה.

האם התברר שרב אידי קרוב יותר או קרוב בכלל?

לפי הנדפס לפנינו בגמ', לבסוף אודה אותו אדם שרב אידי קרוב יותר "לסוף אודי ליה דאיהו קריב טפי". ביאר הרשב"ם, שבתחילה מתוך שלא נודע מי קרוב יותר החזיק אותו האיש בקרקע לפי שהיה אלם יותר כדאמר רב נחמן לקמיה גבי זה אומר של אבותי זה אומר של אבותי כל דאליים גבר. לסוף שנה או שנתים, אודי ליה ההוא מחזיק לרב אידי בר אבין. ומחמת אותה מודעה שלמעשה רב אידי קרוב יותר, העמיד רב חסדא את האילן בידו של רב אידי.

אך ברשב"א ועוד, הביאו ביאור שמעולם לא אמר אותו אדם שרב אידי קרוב יותר, אלא אמר והודה שרב אידי באמת גם הוא קרוב, ורב חסדא מחמת כך הוציא ממנו את הדקל, שהרי אף התובע מודה שרב אידי קרוב, ורב אידי לא הודה שהתובע קרוב, נמצא רב אידי הקרוב היחיד לזכות באילן. אמנם תמה הריטב"א א"כ מדוע לא יהיה הדין שיחלוקו, או כמו בשנים אוחזין שזה יטול שלשה רבעים וזה רביע.

עוד ביארו הראשונים, שלבסוף רב אידי הביא עדים שהוא קרוב יותר, א"כ נמצא שרב אידי יורש מן הדין.

להלכה נחלקו הראשונים האם כדו לקבל שם יורש באופן שלא אחר מי קודם, האם צריך להחזיק שאין קרוב ממנו, או שמפיק להוכיח שהוא קרוב יותר. ואין אחר קרוב. הרא"ש בתשובה (כלל פ, סימן ט) דן בדיוני קרובה בירושה בהחזק לבן דוד וכו', ובתוך דבר התשובה כתב, מאחר שאמר אבן עזר על שמעון בחייו שהיה בן דודו, ולא נודע לו קרוב ממנו, הרי שמעון יורשו, אע"פ שאין שם עדים שהיה קרובו, אלא על פיהם, שהחזיקו עצמן קרובין זה לזה. כדאמרין בפרק בתרא דקדושין

(פ, ב): איש ואשה תינוק ותנוקת שגדלו בתוך הבית, נסקלין זה על זה. ואמר ר' שמעון בן פזי, מעשה באשה שבאה לירושלים ותינוק מורכב על כתפיה, וגדלתו ובא עליה, וסקלום. לא מפני שבנה ודאי היה, אלא שכן הוחזק. וכו' ולא חיישין שמא יש לו יורש במדינת הים. ואף אם יבא לאחר זמן יורש אחר, לא יוציא מהנפקד דבר, הואיל ונתן הממון לשמעון. עכ"ל. עולה מתוך דברי הרא"ש, שכאשר יש לנו להחזיק אדם בתור "קרוב" למרות שיש ויתכן יותר קרובים, אולם כל עוד הדבר לא לפנינו בתורת דבר ברור, אותו קרוב זוכה, ואין הוא צריך להוכיח שאין יותר קרוב ממנו, אלא מה שאנו יודעים קרבתו, מספיק כדי לתת לו שם יורש ולזכות בנחלה. עד שהוכיח הרא"ש מדיני נפשות, שסומכים על החזקות עד כדי חיוב מיתה, כפי שנזכר בגמ' לא מחמת שהיה בנה ודאי אלא שכן הוחזק.

מאיך הריב"ש (סי' מו) דן לגבי נפטר שהשאיר פקדון, ובא אדם מעירו ששם משפחתו כשל הנפטר וטען לשומר שהוא קרובו של הנפטר, אמר השומר אין לי לתת לך דבר אם לא תבאר לי איזו קרובה יש לך עמו. הלך אותו "קרוב", והביא עדים שהיו שומעים שהיו קרובים, ולפעמים היו קוראים זה לזה קרוב, אך לא ידעו איזה גבול מקורבה יש ביניהם, או רחוקה או קרובה.

והביא מהרמב"ם (ד, ז מהלכות נחלות) "כל היורשין יורשין בחזקה כיצד עדים שהעידו שזה מוחזק לנו שהוא בנו של פלוני או אחיו אע"פ שאינו עדי יחוס ולא ידעו אמתת היוחסין הרי אלו יורשין בעדות זו". ורצה השואל להוכיח מדברי הרמב"ם, שצריכים לברר מה היא הקרובה אלא שאין צריכין לידע אלא בחזקה.

וכתב הגיב"ש, שאמנם הדבר ברור כדברי הרמב"ם שמפיק חזקה והביא את דברי רבינו"ם כפי הוכיח הרא"ש שסוקלים ושוברים על החזקות, אולם מסייג הריב"ש ואומר, אמנם, אין ספק שצריך שיהיה מוחזק בעירו שזה הקרוב הקודם בירושתו. שהרי אפשר שיהיה לו קרוב אחר לירש קודם זה, אע"פ שאינו ממשפחתו. כגון, שאמו היתה ממשפחתו, והיתה בת יורשת נחלה, ואביו היה ממשפחה אחרת. ואיך יורידו ב"ד אלא מי שידעו בברור שהוא קודם לירושה, אם בעדות ברורה, או בעדות מצד החזקה.

נמצאנו למדים שיש מחלוקת ראשונים, בקרוב לא ממדרגה ראשונה, האם צריך לברר שהוא קרוב ותו לא, או שיש לברר שאין קרוב ממנו.

הרמ"א (ח"מ תחילת רפד) הביא להלכה את דעת הרא"ש "כל היורשין יורשין בחזקה, שהעידו העדים שהוחזק להן שהוא פלוני אע"פ שאינו יודעין אמיתת יחוסו, והוא הדין בשאר יורשין. מי שהוא מוחזק באחד שהוא קרוב המת ואין אנו יודעין קרוב יותר ממנו, הרי זה יורשו ולא חיישין שמא יש קרוב יותר ממנו כל זמן שלא יודעין.

נושא היום: תפיסה בקרקע. מוחזקות בפירות

ערב דרש מהלווה את החוב שפרע עבורו והראה את השטר. **אמר הלווה פרעתי.** אמר הערב פרעת ונטלת שוב מהלווה. **שלה רב אידי בר אבין לאביו, ותמה אביו** הרי רב אידי כבר פסק שישארו המעות אצל המוחזק. **נוקטת הגמ'**, באופן שטען הערב שבאמת השיב הלווה אולם המטבעות היו גרועות ולא ראויים להוצאה, עדיין קיים שיעבוד השטר ויכול לגבות.

יצא קול על רבה בר שרשום שאוכל מקרקע של יתומים. **אמר לו אביו** שיבאר לו מדוע, **אמר לו רבה** ונטלתי את הקרקע מאביהם בתורת משכנתא ואכלתי פירות מחמת החוב, **בנוסף** היה אביהם חייב לי חוב אחר שלא היה עליו משכון, **אם אחזיר** את הקרקע ליתומים יאמרו ב"ד הנפרע מנכסי יתומים יפרע בשבועה, **לכן הסתרתיו** את שטר המשכנתא ואהיה נאמן במינו שאומר רכשתי את השדה, **וכך אהיה נאמן** לומר יש לי חוב ואמשיך לאכול עד שיעור החובות. **אמר אביו**, איך נאמן לטעון רכשתי וישירי שי קול שהשדה של יתומים. תחזיר את הקרקע ושיגדלו תדון עמהם.

קרובו של רב אידי בר אבין נפטר והשאיר עץ, **רב אידי טען** אני קרובו, ואחר טען אני קרוב יותר. **אותו אדם** תפס את העץ מחמת כל דאליים גבר. **לאחר זמן הודה** שרב אידי קרוב יותר, **העמיד רב חסדא** את האילן לרב אידי. **טען רב אידי** שיחזיר פירות שאכל שרב כדן. **התפלא רב חסדא**, הרי קיבל רב אידי את האילן מחמת הודאתו של אותו אדם, ועד עתה אמר שהוא קרוב יותר והיה דינו בכל דאליים גבר, א"כ עתה כביכול נתן את האילן מתנה, ובדאי שאין לתבוע פירות. **אביו רבא**, חלקו וסברו שהיות והודה שרב אידי קרוב יותר נמצא שאכל פירות שלא כדן.

המערער המחזיק טענו על הקרקע שהיא של אבותיהם, הביא אחד עדים ששל אבותיו, ונשי הביא עדות על אכילת שנות חזקה (הביאה הגמ' לעיל לא, א), **דעת רב חסדא**, נאמן זה שהביא עדות על אכילה, במינו של "מה לי לשקר" ולטעון של אבותי, הרי יכל לטעון מתוך קניית ויש לי עדות חזקה. **אביו רבא** חולקים שאין אומרים מה לי לשקר במקום עדים, שסותרים ואומרים שהקרקע מוחזקת ביד אביו של השני.

טען המחזיק מתוך רכשתי ואכלתי שנות חזקה, **והביא** עדים על שנתיים. **אמר ר"נ** חוזרת הקרקע, וחוזרים הפירות שאכל שלא כדן. **אמר רב זבדי**, אם מעיקרא אמר המחזיק ירדתי לקרקע לצורך אכילת פירות, נאמן על הפירות. **כפי שאמר רב יהודה**, שאם רואים אדם הנוטל כלים ע"מ לקצוץ פירות מהעץ, ואומר שהולך ליטול פירות שמכר לו, **נאמן** שאין אדם חצוף לאכול פירות שאינם שלו. **אולם לגבי קרקע** אינו נאמן שאומרים לו, היכו שטר. **ואין דרר לכתוב** שטר לפירות.